

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Історичний факультет
Кафедра історії стародавнього світу і середніх віків

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник декана з науково-педагогічної та
навчальної роботи

2023 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ КРАЇН СХОДУ**

для студентів

галузь знань **03 Гуманітарні науки**

напрямок підготовки **032 Історія та археологія**

освітній рівень **другий (магістерський)**

освітня програма **Сходознавство**

вид дисципліни **обов'язкова**

Форма навчання

денна

Навчальний рік

2024/2025

Семестр

1

Кількість кредитів ECTS

3

Мова викладання, навчання
та оцінювання

українська

Форма заключного контролю

залік

Викладач: ЗУБКО Андрій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент, доцент
кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2023

Розробник: ЗУБКО Андрій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки

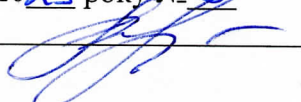
 (Галина КОЦУР)

(підпис)

Протокол № 6 від « 21 » 12 2023 р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол від « 22 » 12 2023 року № 3

Голова науково-методичної комісії (Наталія ТЕРЕС)

ВСТУП

1. **Мета дисципліни:** в рамках курсу «Історична географія країн Сходу» дати характеристику історичній географії – спеціальній історичній дисципліні, яка вивчає створену афро-азійськими суспільствами географію населення і господарства, розміщення окремих об'єктів і їх комплексів в різні історичні періоди – від виникнення людського суспільства до наших днів на конкретній території і природи, тобто конкретну географію історичного минулого, а також взаємовпливів суспільства.

2. **Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни.**

1. **Знати:** комплекс історичних джерел з історії країн Сходу, методику досліджень історичної науки, яка використовується при вивченні політичного, економічного і культурного розвитку країн Сходу.

2. **Вміти:** застосовуючи загальноприйняті в історичній науці методи при роботі з історичними джерелами, виявити роль географічних факторів в історичному процесі.

3. **Володіти:** методикою розміщення величезного фактичного матеріалу з географії і історії конкретного регіону у просторі і часі, виявлення зв'язку між природою і розвитком людського суспільства, окреслення людської цивілізації, як складової системи у Всесвіті.

3. Анотація навчальної дисципліни

Предметом вивчення курсу «Історична географія країн Сходу» є конкретна географія історичного афро-азійського минулого. Дослідження з історичної географії Сходу всеохоплююче демонструють, як історично склалася політична, економічна, екологічна географія конкретної країни чи території афро-азійського регіону.

В матеріалах курсу дана характеристика об'єктів дослідження історичної географії Сходу, котрі відносяться до галузі фізичної географії (зміна природного ландшафту і клімату на певній території), географії населення (розміщення народів і племен на конкретній території, зміни в етнічному складі населення), економічної географії (зміни в розташуванні економічних об'єктів, напрямів торгових шляхів), політичної географії (зміни зовнішніх кордонів держав і їх адміністративного поділу).

4. Завдання (навчальні цілі)

В процесі навчання необхідно досягти результатів: уміння аналізувати зміст і проводити джерелознавчу характеристику різних джерел з історичної географії Сходу, котрі зберігаються в фондах архівів і музеїв світу, застосовуючи в тому числі методику досліджень інших дисциплін: історичної картографії, лінгвістики, топоніміки та ін.

Ознайомити студентів з історіографією історичної географії Сходу. Обґрунтувати принципи розподілу предмету вивчення історичної географії на окремі розділи. Надати студентам для засвоєння достатній обсяг інформації з фізичної, етнічної, політичної географії країн Сходу по всім етапам історичного розвитку.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумко- вій оцінці з дисциплі- ни
Код	Результат навчання			
1.	<i>Знати:</i> історіографію історичної географії, основні напрями і ступінь впливу природного чинника на історичний процес; етногенез і походження народів Сходу, зміни	<i>лекція, самостійна робота</i>	<i>Письмовий колоквіум з перевірки результативності</i>	48%

	етнічних кордонів між ними; географію господарства на терені країн Сходу , напрями їх зовнішньої торгівлі , розподіл виробництва між окремими регіонами; політичні кордони східних країн і їх зміни протягом історичного розвитку		<i>самостійної роботи студентів , модульна контрольна робота</i>	
2.	<i>Вміти:</i> виявити роль географічного фактору в процесі формування матеріальної і духовної культури східних цивілізацій ,встановити основні ознаки, за якими відрізняють етноси народів Сходу, визначити співвідношення між кордонами держав і етнічними кордонами розселення етносів	<i>семінар, самостійна робота</i>	<i>Усне опитування: виконання рефератів з пропущених або недостатньо опанованих семінарських тем</i>	12%
3.1.	<i>Комунікація:</i> навички усної презентації студентом результатів ознайомлення з науковими роботами по історичній географії країн Сходу , надання аргументованої оцінки найважливіших історичних джерел по даній проблематиці	<i>семінар</i>	<i>Усне опитування</i>	12%
3.2.	<i>Комунікація:</i> навички письмової презентації студентом результатів проведених ним історико – географічних досліджень по окремим країнам і регіонам Азії і Африки	<i>Тестова залікова робота</i>	<i>Залік</i>	20%
4	<i>Автономність та відповідальність:</i> довести спроможність самостійно та аргументовано аналізувати проблемні та дискусійні аспекти взаємостосунків природи і людини від первісної доби до сучасності: біологічний обмін речовиною і енергією між людством і природним середовищем, адаптація людини до умов різних кліматичних зон Землі , вплив процесів, які протікають в природному середовищі, на долю народів і цивілізацій, сучасні проблеми екології	<i>Семінар, самостійна робота</i>	<i>Усне опитування; виконання рефератів з пропущених або недостатньо опанованих семінарських тем</i>	8%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код)	1	2	3.1.	3.2	4
Програмні результати навчання (назва)					
ПРН 3. Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проекти з урахуванням сучасних методологічних підходів.			+	+	
ПРН 6. Здійснювати експертизу пам'яток історії, археології та культури з метою їх охорони та можливого подальшого використання.		+			+
ПРН 8. Розширювати актуалізовану джерельну базу в галузі сходознавства за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.	+				

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Письмовий колоквиум з перевірки результативності самостійної роботи студентів за проблематикою ЗМ 1 : РН 1 – 14 балів / 8 балів *.

2. Письмовий колоквиум з перевірки результативності самостійної роботи студентів за проблематикою ЗМ 2 : РН 1 – 14 балів / 8 балів .

3. Модульна контрольна робота за тематикою ЗМ 1: РН 1 – 10 балів / 6 балів .

4. Модульна контрольна робота за тематикою ЗМ 2: РН 1 – 10 балів / 6 балів .

5. Оцінювання роботи на семінарах за темами ЗМ 1: РН 2, 3.1. – 16 балів / 10 балів .

6. Оцінювання роботи на семінарах за темами ЗМ 2: РН 2, 3.1. – 16 балів / 10 балів .

* - максимальний бал / пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю .

- підсумкове оцінювання:

- форма оцінювання – залік;

Тестова залікова робота : РН 3.2 – 20 балів / 12 балів

Тестова залікова робота містить 20 завдань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 1 бал . Максимальна кількість балів, яку студент може набрати на заліку - 20 балів .

Оцінюються такі результати навчання студентів: знання з історії виникнення і формування історичної географії як наукової дисципліни, зв'язків історичної географії з іншими спеціальними історичними дисциплінами – історичною картографією, топонімікою та ін. Конкретні знання, яку стосуються предмету дослідження різних галузей історичної географії країн Сходу – фізичної, етнічної, економічної, політичної географії. Уявлення про питання, які вивчає історична географія культури народів Сходу. Вміння аналізувати зміст картографічних матеріалів, географічних описів, записок мандрівників, статистичних даних та інших історичних джерел, котрі використовують при дослідженнях з історичної географії країн Сходу.

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою, загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані за виконання письмових колоквиумів з перевірки результативності самостійної роботи студентів, модульних контрольних робіт та за роботу на семінарських заняттях), а також бали, отримані за виконання тестової залікової роботи.

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі . Кожен змістовий модуль включає в себе лекції , семінари і самостійну роботу студентів та завершується рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу . У змістовий модуль 1 (ЗМ 1) входить теми 1 - 9; у змістовий модуль 2 (ЗМ 2) – теми 10 – 15. Результати навчання оцінюються за 100 – бальною шкалою.

Змістовий модуль 1 Історична географія країн Передньої Азії і Африки			Змістовий модуль 2 Історична географія країн Південної, Східної і Південно-Східної Азії			Залік
40 заліковий бал (максимум)			40 заліковий бал (максимум)			20 балів (максимум)
Самостійна робота	Семінари	Модульний контроль	Самостійна робота	Семінари	Модульний контроль	
14 (максимум)	16 (максимум)	10 (максимум)	14 (максимум)	16 (максимум)	10 (максимум)	

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем курсу, так і деяких розділів тем, а також дисципліни в цілому, підготовка реферативних матеріалів з пропущених або недостатньо опрацьованих семінарських занять, наукових публікацій з важливих проблем даної наукової дисципліни . Перевірка рівня засвоєння

самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді написання рефератів (за тематикою пропущених семінарів) та під час проведення тестових письмових колоквиумів з перевірки результативності самостійної роботи студентів по кожному модулю. Тест містить 14 завдань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за кожен самостійну роботу – 14 балів.

Оцінювання результативності семінарської роботи студента здійснюється за 16 – бальною системою в межах кожного модуля на основі середнього рейтингового балу, який виводиться на основі усіх оцінок, отриманих студентом за результатами усної роботи студента на практичних заняттях по кожному модулю. В разі пропуску семінарського заняття студентом або недостатньо результативного опрацювання ним відповідної семінарської проблематики такий студент має відпрацювати зазначену тему і отримати за неї оцінку. Відпрацювання пропущених або недостатньо опанованих тем здійснюється у реферативній формі. Критерії оцінювання реферату з проблематики пропущеного або недостатньо опанованого заняття є аналогічним критеріям оцінювання роботи студента на власне практичних заняттях, а отримані за реферати оцінки відповідно зараховуються при рейтинговому оцінюванні результативності семінарської роботи студентів.

На семінарах підлягають оцінці:

- рівень знань та умінь, продемонстрований студентом у відповідях і виступах на семінарських заняттях;
- активність при обговоренні винесених на заняття питань;
- аргументована оригінальність і самостійність мислення, виказана студентом при опрацюванні семінарської проблематики;

Критеріями оцінки роботи студента на семінарах служать:

- рівень опанування студентом методики і практики роботи з історичними джерелами;
- глибина і вичерпність джерелознавчого аналізу документальних матеріалів різних типів на основі застосування критичного, порівняльного, комплексного, системного, проблемно – хронологічного та інших методів опрацювання історичних документів;
- повнота розкриття питання;
- логіка викладання, культура мови;
- аргументована впевненість, вмотивована переконаність при викладі власної точки зору на дискусійні аспекти порушеної семінаром проблематики;
- широта і ґрунтовність використання основної та додаткової літератури (монографій, навчальних посібників, збірників документів, журналів, інших періодичних видань тощо) з тематики семінару;
- достовірність аналітичних міркувань, вміння робити аргументовані і вмотивовані порівняння та обґрунтовані висновки й узагальнення.

Оцінювання роботи студента на семінарі здійснюється за наступними параметрами:

16 балів – відповідь повна, завершується чітко аргументованими висновками;

14 балів – відповідь повна, але не всі висновки достатньо чітко сформульовані та аргументовані;

12 балів – відповідь недостатньо повна, але не всі висновки достатньо чітко сформульовані та аргументовані;

10 балів – відповідь недостатньо повна, висновки недостатньо чітко сформульовані та аргументовані, деякі з них помилкові;

8 балів – відповідь неповна, висновки сформульовані нечітко, більшість з них помилкові

6 балів – відповідь неповна, висновки до неї помилкові;

4 бали – відповідь фрагментарна, висновки по ній помилкові;

2 бали – відповідь фрагментарна, висновки по ній відсутні;

1 бал – відповідь відсутня.

Усі поточні оцінки, отримані студентами за роботу на семінарах, доводяться до відома

студентів наприкінці кожного семінарського заняття.

За результатами роботи студента на семінарах кожного змістового модуля вираховується середній бал, який виставляється в якості залікової оцінки з семінарських занять кожного модуля. Якщо середній бал при підрахунку виявиться не цілим числом, його округлення відбувається відповідно до правил математики (наприклад, студент який має середній бал 9,3 – отримує модульний бал 9; студент який має середній бал 10,5 – отримує модульний бал 10).

По завершенні відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться модульні контрольні роботи (МК), зокрема Контрольна робота ЗМ 1 (друга декада жовтня) і Контрольна робота ЗМ 2 (перша декада грудня).

Участь студентів у контрольних заходах є обов'язковою. МК проводиться у письмовій тестовій формі. Тест містить 10 тестових завдань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за МК – 10 балів. Студент, який не виконав вимоги по самостійній роботі, не допускається до складання МК і даний модуль йому не зараховується. У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються відповідно до чинних нормативних документів Університету.

Залік виставляється за результатами роботи студентів впродовж всього семестру та за результатами виконання тестової залікової роботи.

Бали, отримані студентом на заліку, додаються до балів набраних студентом за результатами семестрового оцінювання (семінари, самостійна робота, модульні контрольні роботи). Умовою допуску до заліку є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 40 балів (критично – розрахунковий мінімум). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних контрольних робіт. Рекомендований мінімум для допуску до заліку – 48 балів.

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Залік	Підсумкова оцінка
<i>Мінімум</i>	20	20	20	60
<i>Максимум</i>	40	40	20	100

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і семінарських занять.

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінари	самостійна робота
<i>Частина 1. Історична географія країн Передньої Азії і Африки</i>				
1	Тема 1. Предмет і завдання історичної географії. Історіографія питання.	1	-	3
2	Тема 2. Походження фізичних типів населення Землі.	1	-	3
3	Тема 3. Географічні умови, етногенез населення, зміни етнічних і політичних кордонів на Близькому Сході.	2	-	3
4	Тема 4. Географічний аспект процесу формування матеріальної і духовної культури, традиційного мистецтва народів Близького Сходу.	-	2	3
5	Тема 5. Географічні умови, етногенез населення, зміни етнічних і політичних кордонів в Північній Африці.	2	-	3
6	Тема 6. Географічний аспект процесу формування матеріальної і духовної культури, традиційного мистецтва народів Північної Африки .	-	2	3
7	Тема 7. Географічні умови, етногенез населення, формування матеріальної і духовної культури, традиційного мистецтва народів Південної Африки.	2	-	3
8	Тема 8. Географічні умови , етногенез населення , зміни етнічних і політичних кордонів в Центральній Азії.	2	-	3
9	Тема 9. Географічний аспект процесу формування матеріальної і духовної культури , традиційного мистецтва народів Центральної Азії.	-	1	3
10	<i>Індивідуальне завдання з тем ЗМ1</i>	-	-	4
11	<i>Контрольна робота з тем ЗМ1</i>	-	1	-
<i>Частина 2. Історична географія країн Південної, Східної і Південно-Східної Азії.</i>				
12	Тема 10. Географічні умови, етногенез населення, зміни етнічних і політичних кордонів в Південній Азії.	2	-	5
13	Тема 11. Географічний аспект процесу формування матеріальної і духовної культури, традиційного мистецтва народів Південної Азії.	-	2	5
14	Тема 12. Географічні умови, етногенез населення, зміни етнічних і політичних кордонів в Східній Азії .	2	-	5
15	Тема 13. Географічний аспект процесу формування матеріальної і духовної культур, традиційного мистецтва народів Східної Азії.	-	2	4
16	Тема 14. Географічні умови, етногенез населення, зміни етнічних і політичних	2	-	4

	кордонів в Південно-Східній Азії.			
17	Тема 15. Географічний аспект процесу формування матеріальної і духовної культури, традиційного мистецтва народів Південно-Східної Азії .	-	1	4
23	<i>Індивідуальне завдання з тем ЗМ2</i>	-	-	4
24	<i>Контрольна робота з тем ЗМ2</i>	-	1	-
	ВСЬОГО	16	12	62

Загальний обсяг 90 год., в тому числі:

Лекцій – **16 год.**

Семінари – **12 год.**

Самостійна робота – **62 год.**

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Географія світового господарства. З основами економіки: Навчальний посібник / За ред. Я.Б. Олійника, І.Г. Смирнова. Київ: Знання, 2014. 640 с.
2. Заячук М.Д., Чубрей О.С. Економічна та соціальна географія світу: Навчальний посібник. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. 200 с.
3. Котляр Ю.В. Історична географія. Спецкурс з історії: Навчальний посібник. Миколаїв: Видавництво ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 216 с.
4. Крачило М.П. Географія населення: Навчальний посібник. Київ: НМКПО, 1992. 179 с.
5. Немець Л.М., Сегіда К.Ю., Гусєва Н.В. Основи соціальної географії: Навчальний посібник. Харків: ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2016. 235 с.
6. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. Київ: Либідь, 1997. 464 с.
7. Сегіда С. Антропологія: Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2001. 336 с.
8. Сюткін С.І. Політична географія: Навчальний посібник. Суми: ТОВ ВПП «Фабрика друку», 2017. 120 с.
9. Тиводар М. Етнологія: Навчальний посібник. Львів: Світ, 2004. 624 с.
10. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії: Підручник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2003.

Додаткові:

1. Cultural atlas of Japan / M. Collcutt, M. Jansen, I. Kamakura. Oxford: Phaidon, 1988. 240 p.
2. Frederik L. Japan encyclopedia. Cambridge. London: The Belknap press of Harvard UP, 2002. XX+1102 p.
3. Gaia Vince. Adventures in the Anthropocene. A Journey to the Heart of the Planet we Made: Random House, 2019. 480 p.
4. Granta 48. Africa: Granta Books, 2012. 252 p .
5. Wright Ian. Brilliant maps. An Atlas for Curious Minds. London: Granta Books, 2019. 232 p.
6. Reader John. Africa. A Biography of the Continent. London: Penguin, 1998. 816 p.
7. Nandan Nilekani & Viral Shah. Rebooting India. Realizing a Billion Aspirations. London: Penguin, 2016. 368 p.
8. The World Book encyclopedia. Chicago: World Book, 2001. Vol. 1 – 22.
9. Marshall Tim. Prisoners of Geography. Ten Maps That Tell You Everything You Need to Know About Global Politics. London: Elliott & Thompson, 2016. 320 p.
10. Влах М. Історія географії: Навчальний посібник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 338 с.

11. *Гудзеляк І.І.* Географія населення: Навчальний посібник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. 126 с.
12. *Джаман В.О., Круль В.П., Чернюх Г.Я.* Демогеографія: Навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2002. 160 с.
13. *Ігнат'єв П.М.* Країнознавство. Країни Азії. Чернівці: Книги – XXI, 2006. 424 с.
14. Історія сучасного світу: соціально-політична історія XV – XX ст.: Навчальний посібник / За ред. *Ю.А. Горбаня*. Київ: Вікар, 2003. 435 с.
15. *Кафарський В.І., Савчук Б.П.* Етнологія: Підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 432 с.
16. *Коновалова Н.І.* Методика соціальних та економіко-географічних досліджень: Навчальний посібник. Чернівці: Рута, 1998. 88 с.
17. *Левчук Л.Т., Грищенко В.С.* та ін. Історія світової культури. Культурні регіони: Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2000. 519 с.
18. *Романчук С.П.* Історичне ландшафтознавство: Теоретико-методологічні основи і методика антропогенно-ландшафтних реконструкцій давнього природокористування. Київ: РВЦ «Київський університет», 1998. 146 с.
19. *Утвенко В.В.* Етнологія: Навчальний посібник. Київ: ДП «Видавничий дім Персонал», 2017. 244 с.
20. *Юрковський В.М.* Регіональна економічна і соціальна географія. Закордонні країни: Підручник. Київ: Либідь, 2001. 416 с.